

наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмेўлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 36 (1239) 9 ВЕРАСНЯ 2015 г.

Мова, культура, пісьменнасць - ахоўная грамата беларускай дзяржаўнасці XXII Дзень беларускага пісьменства у Шчучыне

У Шчучыне (Гарадзенская вобласць) 5 верасня распачаўся XXII Дзень беларускага пісьменства, а асноўны дзеі адбываліся ўжо 6 верасня.

У 11.00 адчыніў свае дзвёры пасля рэканструкцыі архітэктурны помнік Беларусі - былы палац Друцкіх-Любецкіх, у якім цяпер размесціца Палац творчасці дзяцей і моладзі.

Урачыста прыйшла святочная цырымомія адкрыцця, удзел у якой прымалі намеснік Прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь М.І. Рузы, намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь І.І. Бузоўскі, старшыня Гарадзенскай аблвыканкамі У.В. Краўцоў, міністр адукацыі Рэспублікі Беларусь М.А. Жураўкоў, міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Л.С. Апаночкін, міністр культуры Рэспублікі Беларусь Б.У. Святлоў, члены Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нациянальнага сходу, прадстаўнікі органаў дзяржаўнай улады, дыпламатычнага корпуса, устаноў і прадпрыемстваў, грамадскіх аб'яднанняў, духовенства.

Шчырыя слова падзякі выказаў усім, хто мае дачыненне да адраджэння палаца, міністр адукацыі М.А. Жураўкоў.

Пад дроб барабанаў чырвоную стужку

перарэзalі ганаровыя госці свята: І.І. Бузоўскі, М.І. Рузы, У.В. Краўцоў, С.В. Ложачнік і дырэктар Шчучынскага палаца творчасці дзяцей і моладзі І.П. Дзегциярова.

- Сёння мы з'яўляемся сведкамі значнай падзеі не толькі для нашага горада, але і ўсёй беларускай культуры, - вітаючи ўдзельнікаў святочнага мерапрыемства, адзначыў старшыня Шчучынскага райвыканкама С.В. Ложачнік. - Наша дзяржава ўкладае значныя сродкі ў захаванне і аднаўленне мінуўшчыны. Шчучынскі палац - гэта яшчэ і ўдалы прыклад інвестыцыі ў культуру.

Палац гасцінна расчыніў свае дзвёры. Госці свята прыйшлі па прыгожых, адрастайраваных залах, якія па-сапрайднаму ўражают сваёй веліччю, наведалі ўнікальную выставу, музейную экспазіцыю Гарадзенскага дзяржаўнага гістарычна-археалагічнага музея, фотавыставу "Беларусь у першай сусветнай вайне", а таксама пазнаёміліся з лепшымі кнігамі Беларусі.

У адноўленым палацы плануецца размясціць краязнаўчы музей, канферэнц-залу для дзяzelавых і культурных састэреч.

Урачыстае шэсце ад палаца Друцкіх-Любецкіх рушыла да цэнтральнай плошчы свята.

(Заканчэнне на ст. 6.)

У Шчучыне адкрыта кнігарня-кавярня

У Шчучыне 31 жніўня да Дня беларускага пісьменства адчынілася першая кнігарня-кавярня. Як інфармуе БЕЛТА, кнігарня "Несцерка" размясцілася каля будынка Дома гандлю.

Раней шчучынцы маглі

ISSN 2073-7033

купіць кнігі толькі ў невялікіх кніжных аддзелах іншых крамаў. Цяпер у кнігарні яны могуць не толькі купіць кнігі, але і выпіць каву.

У адкрыцці кнігарні

прыняла ўдзел міністр інфармацыі Лілія Апаночкін, кіраўніцтва "Белкнігі" і Шчучынскага райвыканкама. Дарэчы, міністр стала першай пакупніцай крамы.

70 гадоў з дня нараджэння Рыгора Семашкевіча

Рыгор Міхайлавіч СЕМАШКЕВІЧ пражыў наўпойных трыццаць сем гадоў. Яго наўдоўгае па сучасных мерках жыццё зневажае даволі звычайнай і спілай. Але яно было напоўнена напружанаі, духоўнай працай, якая дала свой прыкметны плён. І ён, трэба думачь, застанецца надоўга.

Нарадзіўся Рыгор Семашкевіч у хуткім часе пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны - 12 верасня 1945 года ў в. Дамашы каля Маладзечна. "Вайны не бачыў. А чуў, што туляеца па завулках" - такія штрыхі сваго дзяяцінства падае паэт у вершы з празаічнай называй "Аўтабіографія".

Маці, Алена Дзмітрыеўна, 1917 года нараджэння працавала даяркай.

Бацька, Міхail Філіповіч, 1912 года нараджэння, працаваў доўгі час у зеленгасе г. Маладзечна. У сям'і было троє дзяцей.

Вайна ў тия гады нагадвала пра сябе на кожным кроку. Жылося налягка ўсім - і дарослым, і дзецям. Але ніхто не скардзіўся на цяжкасці. Пра гэта ў Рыгора Семашкевіча ёсьць такія шчырыя радкі:

Не наракаю на цябе, мой лёс,
За тое, што не раз
над родным небам
Гарэлі ногі ад сцодзёных рос,

Што ў хаце часам
не хапала хлеба.

Вучыўся Р. Семашкевіч у Лебедзейскай сярэдняй школе. Потым паступіў на філалагічны факультэт БДУ. У 1966 годзе скончыў універсітэт. Працаў дырэкторам Маладзечнай васьмігадовай школы Смаргонскага раёна.

У 1967-1969 гадах - аспірант кафедры беларускай літаратуры БДУ, абараніў кандыдацкую дысертацию па тэме: "Браніслаў Эпімах-Шыпіла і беларускі літаратурна-грамадскі рух у Пецярбурзе".

З 1970 года выкладаў беларускую літаратуру ва ўніверсітэце. Чытаў гісторыю беларускай дакастрычніцкай літаратуры, вёў спецсемінар па сучаснай беларускай паэзіі, кіраваў падрыхтоўкай студэнцічных курсавых і дипломных работ, выконаў шматлікі іншыя абавязкі, звязаныя з выкладчыцкай працай.

А яшчэ Рыгор Семашкевіч знаходзіў час і на паэзію, і на прозу, і на крытычныя выступленні, і на літаратурна-научныя даследаванні. Літаратурную працу пачаў ў 1961 годзе.

Рыгор Семашкевіч далаўка не поўнасцю здзейсніў тое, на што ён наважаўся, што даваў ажыццяўліці яго талент. Але і зрабіў ён нямалы. Ён выдаў два зборнікі вершаў - "Ле-

снічоўка" (1968 г.) і "Субота" (1973 г.). Дацакаўся ён і кніжкі ў перакладзе на рускую мову. Гэтая кнішка пад загалоўкам "Золото соломы" выйшла ў 1974 г. у выдавецтве "Маладая гвардзія". Усе пераклады Семашкевічавых вершаў зрабіў Дзмітрый Кавалёў.

Рыгора Семашкевіча - крытыка прывабіла пераважна паэзія. Пра яе ён таксама ўмёў сказаць шчыра, добразычліва, але і патрабавальна. І сёння з цікавасцю перачытваюцца ў розны час напісаныя яго артыкулы пра паэзію Рыгора Барадуліна, Алега Лойкі, Яўгены Янішчыц, Ніны Мацяш.

Так імкнуўся рабіць Рыгор Семашкевіч. Памёр 11 чэрвеня 1982 года. Пахаваны на Паўночных могілках г. Менска.

Вікіпедыя.

Раённая бібліятэка імя Цёткі адкрылася ў Шчучыне пасля капітальнага рамонту

Гэта прыемная падзея 5 верасня адкрыла шэраг мерапрыемстваў у гонар Дня беларускага пісьменства ў літаратурнай сталіцы 2015 года. Урачыстай цырымоміі адкрыцця прыняла ўдзел міністр інфармацыі Беларусі Лілія Апаночкін.

Бібліятэка - гэта храм ведаў, а без ведаў немагчыма ствараць будучыню. Менавіта таму пры падрыхтоўцы літаратурнай сталіцы 2015 года аргамітаз асадліў ўвагу на даўтым аўтам, якія звязаны з культурай і адукацыяй. Літаратурна тыдзень таму Міністэрства інфармацыі сумесна з "Белкнігай" адкрыла тут магазін-кавярню "Несцерка".

І вельмі прыемна, што амаль усе кнігі, завезеныя ў першы дзень, адразу ж знайшли сваго чытчика. Гэта значыць, што кнігі і слова сапраўды маюць сілу, - сказала Лілія Апаночкін.

У дар бібліятэцы Міністэрства інфармацыі і Саюз пісьменнікаў Беларусі перадалі больш за 3 тыс. новых кніг беларускіх пісьменнікаў.

У аноўленай бібліятэцы размесціцца асноўныя фонды, чытальна зала, абанемант, цэнтр прававой інфармацыі, іншыя аддзелы бібліятэкі. На будынак устаноўлена бронзавая мемарыяльная дошка, прысвечаная Элайзе Пашкевіч (Цёткі), імя якой і носіць бібліятэку.

"Звязда."

9772073703003

Сёлета 11 верасня спа-
ніенца 160 гадоў з дня нара-
дження выбітнага беларускага
этнографа, фалькларыста, гі-
сторыка, археолага Еўдакіма Ра-
манавіча Раманава, жыхцё якога
супала з перыядам актыўнага
вывучэння беларускай этна-
графіі, калі востра паўстала пы-
танне пра этнічную прыналеж-
насць карэннага насельніцтва
Паўночна-Заходняга краю, як
называлі Беларусь у Расійскай
імперыі. Адказваючы на па-
стаўлене пытанне, адны вучо-
ныя лічылі беларусаў і іх мову
адгалінаваннемпольскага на-
рода і мовы; другія сцверджа-
лі, што беларусы - гэта частка
велькарусскага народа, а іх мова
ёсць вынік паланізацыі; трэція
(іх было менш) разглядалі бе-
ларусаў як самастойны народ,
які валодае мафымасцямі не-
залежнага развіцця. Вядомы
айчынны этнограф В.К. Бандарчык небеспадстаўна адказ-
вае, што ў гэтым роскідзе ду-
мак Е. Раманаў "адстойваў пра-
вы беларускага народа на раз-
віці ў нацыянальнай культуры,
мовы, навукі і літаратуры", а
велізарная работа, выкананая
ім "пры інерных, а часам ва-
роях адносінах да яго нау-
ковай дзейнасці з боку царскай
адміністрацыі, харктырызуе
яго як настомнага працаўні-
катрэста, як вучонага, які не
шкадаваў сваіх сіл для выву-
чэння культуры і быту свайго
народа і абуджэння яго нацы-
янальнай самасвядомасці".
Некаторыя даследчыкі, зыхо-
дзячы з таго, што Е. Раманаў
ужывалаў тэрміны "западнуру-
сікі народ", "рускі народ-
насць", лічаць яго прыхіль-
нікам заходнерусізму. Безу-
моўна, ён, дзяржавы служ-
бовуць, быў вымушаны рабіць
саступкі гэтай дактыне, лі-
чыцца з такой сітуацыяй. Да
ўсяго ж, у выдавецтвах, дзе
друкаваліся беларускія тво-
ры, цэнзыры імкнуліся пазбы-
гаць тэрміну "Беларусія" і,
як паведамляе А. Цвікевіч і даадаваў:
- *Іх этнаграфізм быў пэўнай
ступенню да разумення бела-
рускай культуры наогул, і мы
бачым супрадаў, што шмат*
*хто з тых, хто залічыў сябе
да "западно-руссов" стаялі
тады на мяжы "западно-ру-
сізма" і беларускага нацыяна-
льнага руху".* Дадзена сцвер-
джанне як найлепш стасуецца
да дзейнасці Е. Раманава. Ім-
ператывам беларускім Е. Ра-
манава стаў яго зварт да сту-
дентай пецярбургскага "Бела-
рускага наўкувака-літаратур-
нага гуртка", у якім ён заклікаў
"перш за ўсё ратаваць творы
души роднага народу, якія
гі-
нуць штодзённа на ўсёй лінії",
прапанаваў разгорнутую пра-
граму зборання фальклору, та-
понімаў, матэрыйялаў для слоў-
ніка, якога ў нас яшчэ не было,
"каб зменішыць пыл вялікіх ву-
чоных, якія адбіраюць у бела-
русаў ледзь не палавину слоў і
аддаюць іх літоўцам, латы-
шам, палякам, нават фінам".
Сваё жыццёвае крэда Е. Рама-
наў выразна сфармуляваў у
лісце да А. Пыпіна: "Я перш за
усё беларус, і мэта маёй пра-
цы - уратаваць хоць што-
небудзь з помніку роднага мне
славеснасці ад гібелі, на якую
яны асуоджаны". За гэтымі
словамі стаіць чалавек глыбока
сведомы ў сваім грамадзянска-
патрыятычным пакліканні, у
імкненні апрацаўваць занядба-
нныя, удзірванельныя аблогі бела-
рушчыны, вяртаць у шырокі
грамадскі ўжытак багатыя ду-
ховныя скарбы. Зрэшты, сярод
сучаснікаў цяжка знайсці асобу
больш значную па шматгран-
насці і размаху наукаўскай,
збіральніцкай і выдавецкай
дзейнасці. Гэта была натура
моцная, надзеленая розумам,
чуйным сэрцам, талентам, не-

Жыццё ў імя любові да Беларусі

Раманаў даводзіў, што "стагод-
дзіям тэндэнцыяна нагрузавані
гістарычнай прымік рас-
сыпаўца дашчэнту пры ад-
ным толькі дотыку бесстарон-
най гістарычнай крытыкі". З
гэтага выніка, што Е. Раманаў
не быў прыхільнікам самадзя-
ржаў, а ўсёй сваёй працай, яе
духам адстойваў яе вялікасць
Прафу. Аб'ектуна ацінваю-
чы працу Е. Раманава, А. Луц-
кевіч у некралогу пісаў: "Ця-
пер толькі з падзякою і паісан-
най скажам, што разам з
другімі этнографамі ён не даў
загінцу і навекі захаваў нашу
родную песньню, казку, прыказ-
ку, загадку і паказаў усім нам,
якія багатыя духоўныя сілы
толяцца ў душы беларуса. <>
Гэта быў у поўным значанні
слова беларус-самародак, які з
беднасці, з невуцтва, без уся-
кае падмоі і праткцы, то-
лькі дзякуючы сваім прырод-
ным здольнасцям і рунай,
безумоўнай самадукацыі да-
сяг усебакога разыўтку, вя-
лікае веды і выбіўся на шыро-
ке поле наукаўскай дзяяльна-
сці". "Любіцы беларускі на-
род, вывучаючы беларускі фа-
льклёр, яны (заходнерусы -
З.П.) не маглі не радавацца
ўзнікненню ў краі беларускай
літаратуры, не маглі не адчу-
ваць яе прыгажосці, яе свежас-
ці і блізкасці да народа, -
даводзіў А. Цвікевіч і даадаваў:
- *Іх этнаграфізм быў пэўнай
ступеню да разумення бела-
рускай культуры наогул, і мы
бачым супрадаў, што шмат*
*хто з тых, хто залічыў сябе
да "западно-руссов" стаялі
тады на мяжы "западно-ру-
сізма" і беларускага нацыяна-
льнага руху".* Дадзена сцвер-
джанне як найлепш стасуецца
да дзейнасці Е. Раманава. Ім-
ператывам беларускім Е. Ра-
манава стаў яго зварт да сту-
дентай пецярбургскага "Бела-
рускага наўкувака-літаратур-
нага гуртка", у якім ён заклікаў
"перш за ўсё ратаваць творы
души роднага народу, якія
гі-
нуць штодзённа на ўсёй лінії",
прапанаваў разгорнутую пра-
граму зборання фальклору, та-
понімаў, матэрыйялаў для слоў-
ніка, якога ў нас яшчэ не было,
"каб зменішыць пыл вялікіх ву-
чоных, якія адбіраюць у бела-
русаў ледзь не палавину слоў і
аддаюць іх літоўцам, латы-
шам, палякам, нават фінам".
Сваё жыццёвае крэда Е. Рама-
наў выразна сфармуляваў у
лісце да А. Пыпіна: "Я перш за
усё беларус, і мэта маёй пра-
цы - уратаваць хоць што-
небудзь з помніку роднага мне
славеснасці ад гібелі, на якую
яны асуоджаны". За гэтымі
словамі стаіць чалавек глыбока
сведомы ў сваім грамадзянска-
патрыятычным пакліканні, у
імкненні апрацаўваць занядба-
нныя, удзірванельныя аблогі бела-
рушчыны, вяртаць у шырокі
грамадскі ўжытак багатыя ду-
ховныя скарбы. Зрэшты, сярод
сучаснікаў цяжка знайсці асобу
больш значную па шматгран-
насці і размаху наукаўскай,
збіральніцкай і выдавецкай
дзейнасці. Гэта была натура
моцная, надзеленая розумам,
чуйным сэрцам, талентам, не-

льными яе элементамі, якія захава-
ліся ў Беларусі: Вывучаючы бела-
русскую мову, паданні, павер'і і ка-
зкі беларускага народа, мы выву-
чаем мову, паняцці і вераўства сваіх
продкаў". Е. Раманаў паісан-
най паслядоўна і настойліва даказа-
ваў, што і пад небам Беларусі, у яе блі-
зкіх і далёкіх кутках, схавана бага-
тая духоўная культурная спадчына.

Не выпад-
кова, падводзячы

вымернай энергіяй, пачуццём і асэнсаваннем уласнай вартасці, уменнем праявіць іх там, где гэта патрабавалася. Бадай, можна пагадзіцца з І. Марзя-
люком, які піша: "Постаць Еўдакіму Раманава стаіць у адным шэрагу з такімі вола-
тами беларускага духу, як Мі-
хail Бабруйскі, Яухім Карскі,
Мітрафан Доўнтар-Запольскі.
Лёс быў не надта літасцівы да
гэтага чалавека, рана спаз-
наўшага галечу і нястачу. Але імя Еўдакіма Раманава - гэта
яничэ і сімвал нястомнай, рунай
прacy на наукаўскай ніве ў
імя самай вялікай любові ў яго
жыцці - любові да Беларусі".
Сапраўды, ён не захапляўся не-
партрэбнымі праектамі, не пісаў
тантую дысертацию, не хлус'ё-
дала кавалка хлеба, не сядзеў
склаўши руки, а настойліва,
бесперапынна працаваў, маю-
чи перад сабой дакладна асэн-
саваную мэту. Ён быў чалавек-
кам веры і пэўна акрэсленага
намеру, працаваў не дзеля вучо-
ных званияў, займаўся збіраль-
ніцкай і выдавецкай дзейні-
сцю, каб абудзіць у беларускіх
зашкодніках, ушляхетніць
яе. Е. Раманаў натхніўся ідэямі
братаў Грым, якія зразумелі,
што індустрыйальная эпоха за-
б'є народную спадчыну і што
зараэ "самы час збораць і ра-
таваць старыя паданні, каб
яны не выпарыліся пад гаро-
чым сонцам, не згаслі, як
агонь у студні, не змоўкілі на-
век у трывогах нашых дзён".
(Я. Грым). Закасаўшы рукавы
ён доўжыў іх традыцыю, збіра-
ючы каліва да каліва, зерне да
зерня тое, што збераглося ў на-
роднай памяці, передавалася з
пакалення ў пакаленне. Да ўсё-
го ж, перад ім быў прыклад П. Шпіл-
еўскага, яго настаўленне:
"Беларуская мова, паданні, павер'і і казкі беларусаў - вартаўства
таго; беларуская мова такая
самастойная, такая харак-
тарыстычная ў археалагіч-
ных і філаграфічных адносінах,
паданні, павер'і і казкі яго та-
кія арыгінальныя, да таго на-
поўнены старажытнай паз-
нейшай славян-рускай, што пры-
спаў іх маків пакаленію і разе-
ніку і насконці археалогіі археалогіі
з'яўліца неабходным дасле-
даваць і адшукаць галоўнае
сховішча старажытнай рус-
ской славянічныі пазна-
міца выразна з родапачына-
ла". Е. Раманаў працава-
ла да падрабязных каштоў-
ніц, але дакладна і па-
спыненно, а не ўспяшно, на-
доўно, якія даследава-
лы беларускую мову, пад-
рабязава-
ла да падрабязных каштоў-
ніц, але дакладна і па-
спыненно, а не ўспяшно, на-
доўно, якія даследава-

Хацялася б верыць,
што матэрыйялы гэтыя рана
ци позна ўбачаць свет і што
мае працы і працы паважаных
маіх супрацоўніка не загінуць
для науки.

Яничэ больш хацялася б
верыць, што з маім інвалі-
ствам з'яўліца своечасова
прадаўжальнікі пачатых
мною прац, якія калі не больш
за мене любяць радзіму, то
больш ішаславія.

Я зрабіў ўсё, што мог".

Гэтым выказваннем за-
варшаеца ці не самы напру-
жаны этап яго жыцця, занядба-
ні, якія перапыняліся роз-
нымі абставінамі, тут таксама
гучыць пачуццё незадаволен-
насці зробленым. Бачна, што
ўжо тады Е. Раманаў вёў раз-
мову з сучаснікамі, зяртаўся
да нашчадкаў, узважаў зробле-
нае, клапаўціся пра справу
свайго жыцця, каб яна не па-
крылася попелам забыцця, не згу-
блілася на сцежках гісторы. З-
біраўчы беларускі фальклор,
Раманаў з юнацтва быў
захоплены ўсім беларускім,
гэта любоў была ўсвядомленай.
Бачна, што гэта была ажыцця-
вальная, якія даследава-
ла да падрабязных каштоў-
ніц, але дакладна і па-
спыненно, а не ўспяшно, на-
доўно, якія даследава-

вамі і настаўляць казальнікаў
на карыстанне сваёй мовай, а
не замяняць беларускіх слова-
вікіарускім.

Выключна моўным
проблемам прысвечана праца
"Гаворкі Магілёўскай губер-
ні", надрукаваная ў перакладзе
на беларускую мову асобным
артыкулам Інбелкультам, у
якой Е. Раманаў развівае свае
нагаткі, змешчаныя ў прадмове
да III выпуску "Беларускага
зборніка". На пачатку арты-
кула ён гаворыць: "Зарэ зноў
узімаеца пытанне, якое ме-
сця сярод гаворак рускіх неаб-
ходна аddyці гаворцы беларус-
кай, і пра тое, куды, у прыват-
насці, неабходна аddyці гаворкі
беларусаў Магілёўской губерні",
- і вылучае тэзіс, што
"Магілёўская губерні ў най-
больш чысціні захавала беларус-
кі тэксты, нават у запісах добра-
сумленых. Я ведаю з уласнага
досьведу, што беларускія пісняр
або казачнік прыкладвае вялі-
кія намаганні да таго, каб пе-
радаць твор цікавым членам
зіміні, і зноўнікі, якія пад-
ходзяць да яго, не відносяць
тэзісамі і перыядычнай
спадчынай яго ф-
ормамі і словамі, не ўспяшно
для беларускай мовы. Таму
рабіць высыновы на падставе та-
кіх запісаў не належда, а залежы-
це зіміні і пісняр". Затым ён
даволі падрабязна разглядае
гаворкі гэтага пэўгена, дзялі-
вае яны апісаныя іх фанетычныя
і марфалагічныя асаблівасці
і тэксты, якія яны падля-
гаваюць. Гэтае амаль ўсе
гаворкі беларускага пэўгена
зіміні, якія яны падля-
гаваюць, чым якія-
сь іншыя беларускіх губерні.
Затым ён ведаю з уласнага
досьведу, што яны з'яўляюцца
беларускімі даследава-
льцамі і пісняркі або пісняр-
камі, якія ўзімаеца пытаннем
для беларускай мовы. Мова-
знаўчыя абсягі рабіць высынову,
што яны з'яўляюцца прыналеж-
насцю беларускай мові і
найчышцінай народнай
блізкімі. Е. Раманаў
таксама ўспяшно пі

Зайважце, і гэта пасля з'яўлення грунтоўных выданняў расійскага фальклору А. Афанасьеўа, Ул. Даля. Сказаць такое мог толькі чалавек, глубока перакананы ў сваёй працае, у падрабязным веданні народнай спадчыны. Крыху пазней у "Вітебскіх губернскіх ведомостях" ён канстатаваў, што, "дзякуючы беларускім зборнікам шэрагу збіральнікаў (Шэн, Нікіфароўскі, Ляцкі, Раманаў, Доўнар-Запольскі, Косіч і шмат інш.), беларуская народная літаратура шырокай хвалій узвышла ў сусветны народны абарот, наройні з літаратурай усіх іншых народаў, і заняла там пачэснае месца, дзякуючы вялікаму багаццю свайго зместу"

Некалькі слоў пра прыказкі і прымяўкі Е. Раманава. Як і ў Насовіча, яны пададзены ў алфавітным парадку. З прадмовы да зборніка прыказак вынікае, што Е. Раманаў высока цаніў іх глыбокі маральна-этычны, філасофскі сэнс. Праўда, у парапунні з Насовічам, яны маюць значна менш тлумачэнню значэння, а калі гэта і робіцца, то вельмі сціслы. На-

прыклад: **Дзвицца, як воўк на казу. Глядзіць злосна.** Была колись праўда, да заржавела. **Прахлусно.** Ён на етым собаку з'еў. Знае справу. Даволі часта ён адсылае да слоўніка Насовіча або парапонавае з адпаведнай адзінкай у яго слоўніку. Напрыклад: **Дуть на все заставки.** У Носов. означает быстрое совершение работы. **И козы сыты, и сено цело.** У Носов. конь съят, истолковано очень узко. **Кинь хлеб-соль** назад, а яна папераду опынетца. Ср. Нос. **На вовка помовка, а поела рыбку лисичка.** Ср. у Носовича. Зрэдку падаваліся варыянты фразем (**Ну дык ну, а не ну, дык домов пойду:** и ноги позябли, и таты боюсь. Или: и ноги позябли, и мамка сваритца), сінонімы (Бог не дастъ, свиння не з'естъ. Бог не целя, ён забачыць и круцеля; **Боюсь як заяць кобылы.** Боюсь як леташняго снегу; **Насмеявся шалудивый паршивому.** Насмеявся лысый плешивому; **Отдам на святый Адам.** Отдать на святыя нигды. Потеряй надежду на получение долга). Некаторая тлумачні бываюць разгорнутыя: **Большое штось у лесе здохло.** Выраж. неожиданную перемену, в роде щедрости скупого, смирения городого и т.п. **Б'ютъ да плакать не даютъ.** Первоначально о солдатской службе; затем о тяжелой жизни вообще. Цікавая прыказка пра мову, у якой утрымліваюцца ўказанні на найбольш яркія афраэпічныя рысы беларускай мовы ў парапонанні з рускай: **Як наша мова: где да идзе, иди да хадзи, а як московская мова: бяре да дяре, да ѹ чорт не разъяре,** хто кого дяре.

Голос Е. Раманава гучай ў абарону бацькаўшчыны, яе нарада. Выкрывальны пафас з асаблівай сілай выявіўся ў публістычна-палемічных артыкулах, у якіх ён даваў вострую водпаведзь сумна вядомаму Пшчолку, які бачыў у

беларусах паўжывёлін, зубаскалі з іх і таптаў у гразь. Адказваючы на гэты брудны паклён, Е. Раманаў зазначаў, што беларускі народ шмат вынес за сваю гісторыю, аднак, не глядзячы на нішто, "здолеў пранесці праз усе пакуты і захаваць у чысціні і сваё славянскага абітчча, і сваю праваслаўную веру, і сваю стараславянскую мову, і чудоўныя творы сваёй вуснай славеснасці - то найглыбейшай павагі заслугоўвае гэты стойкі народ, які падае багатыя надзеі, а не таниненкага зубаскальства і не рабскага таптання яго ў гразь". Ён бачыць беларусаў людзьмі, надзеленымі ад прыроды розумам, здольнасцямі, вернасцю сваёй зямлі, прадзедаўскай веры, стойкасцю, не прымае такое абраزلівае стаўленне да іх, імкненне строіць кпіны, на-сміхацца. Падхапіўшы паходню сваіх папярэднікаў, Е. Раманаў імкнуўся асвятліць цэнтру пагарды і абыякавасці да беларусаў, іх мовы, культуры, пастаянна даказваў, што ёсьць такая зямля, ёсьць такі народ, ёсьць такі багаты, невычэрпны фальклор.

Працаздольнасць Е. Раманава была здзіўляльная. І гэта не гледзячы на шматлікія чыноўніцкія перашкоды, на пастаянную дзеянасць па выкананні прафесійных абязязкаў, на хваробу. Лёс быццам бы выправоўваў гэтага прамога і сумленнага чалавека на трываласць, ставячы нярэдка ў безнадзейныя, складаныя сітуацыі. Неадступнасць ад пастаяўленай мэты, настойлівасць дазволіла яму сабраць цягам 5 гадоў 2000 беларускіх слоў і на гэтай аснове падрыхтаваць "Вопыт беларускага слоўніка", а ва ўводзінах да яго кароткую беларускую граматыку. Слоўнік быў разгледжаны АН, аднак не надрукаваны як самастойны, яго прапанавалі выдаць як дадатак да слоўніка Насовіча. З водгуку акадэміка Пецярбургскай АН А.Ф. Бычкова бачна, што Е. Раманаў паслядоўней за Насовіча перадаваў асаўбіласці беларускай мовы, крытыкаваў Насовіча за выкарыстанне асobных слоў, якія "нельга лічыць здабыткам беларускага племені", напрыклад, актыкацыя, акыдэнтныя, выкспенсаноўваць і

акценты, заключающиеся в іншіх, канституирующіх, што "усе такія слова беларусам невядомы. Я, напрыклад, карэнны прыроджаны беларус, не могу пачуць іх ні разу пры ўсім сваім жаданні". Нарэшце, ён стварыў падручнік рускай граматыкі, каб аблегчыць вывучэнне рускай мовы беларускімі дзецемі і пакончыць "з тымі "камянямі спатыкнення", якімі ўсыпаны для наших вучняў (беларусаў - З.П.) шлях вывучэння рускай граматыкі". Пазней на гэтыя камяні-пешкоды звернё ўвагу М. Багдановіч, больш выразна і глыбока паказаўшы адмоўныя наступствы такой палітыкі: "Пры наявнай па-беларуску з ужытку беларускага дзіцяці выкрэсліваеца маса своеасаблівых, чиста беларускіх слоў, вобразуў, зваротаў і, значыць, усе знітаваныя з імі жывыя, ясныя і звыклыя ўжылenni і перажыванні. Гэта - бяспреч-

нае збядненне дзіцячай псіхікі. Адначасова беларускае дзіця сустрэне доўгі шэраг ніколі не чутых велікарускіх слоў, вобразаю і зваротаў, якія напоўняць яго псіхіку ўчымымі, заблытанымі, нетрыбалымі і ў многіх выпадках дарэшты памылковымі ўяўленнямі. <> Напаследак - што мне падаецца асабліва небяспечным - ёсьць слова, агульныя беларусам і велікарусам, якія, аднак, маюць зусім адрознае значэнне. <> Лёгка ўяўвіць сабе, якую забойчую блытаніцу ўніяс ў душэўны свет беларускага дзіцяці любая велікаруская книга, пачынаючы ад буквара <> адно зразумела - тое, што прананоўваць беларускаму дзіцяці такую книгу - значыць даваць яму замест хлеба камень і замест рыбы змяю <> выдаляючы беларускую мову са школы, мы прыводзім да страты вынікаў аграмаднай, шматвяковай духоўнай працы цэлага народа, збіваем думку дзіцяці са звычных псіхалагічных сцежак і груба ўрэзаем яго душэўны свет". Вельмі шкада, што гэтая выдатная выснова нашага класіка дагэтуль не заўважана айчыннай педагогікай і чыноўнікамі ад адукацыі.

У агульнае рэчышча творчай спадчыны Е. Раманава арганічна ўпісваецца яго зацікаўленасць беларускай мастацкай літаратурай. Прынамсі, ён быў няблага абазнаны з творамі В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча. Так, пазнаёміўшыся з "Дудкай беларускай" Мацея Бурачка, ён у "Вітебскіх губернскіх ведомостях" надрукаваў рэцензію, у якой з задавальненнем адзначаў: "Радасная з'ява гэта не павінна прыціці незаўважсанай намі. Скажу больш: ва ўсведамленні сваёй сілы мы павінны дапамагчы ёй развіцца, павінны падтрымаць слабых і хісткіх і пасяброўску працягнуць руку аблудным братам, якія зноў стукаюцца ў дзвёры роднай маці Русі". Захапленне і падтрымку Е. Раманава выклікалі слова Багушэвіча пра беларусаў-адступнікаў, пра мову - адзежу души народа, пра неабходнасць ведаць сваю мову. "Прадмова" падалася яму "цёплай" і надзвычай актуальнай.

ніць, што ў беларусаў **о нена-
ціскное кажаца заўсёды, як
а: дорога, маланяня;** затым **в**
беларускае не чытайце па-
руську - як **ф:** *знав, а не - знаф,
пятухов - а не пятухоф* і г.д.;
беларускае **г** кажыце ўсходы, як
**h: hara, друнона, а не - gara,
 другога** і г.д. Трэба заўва-
жыць яшчэ, дзе **у ды и доўгія,**
а дзе кароткія: ў, й; і дзе
стаіць націск". Каторы раз ён
называе беларускую мову на-
шай, прадзедаўскай, роднай,
старажытнай, звязтае ўвагу на
спецыфічныя вымаўленчыя
асаблівасці. Ці гэта не свед-
чанне патрыятызму, адданасці
свайму народу, любові да Ай-
чыны?!

Пільную ўвагу даслед-
чыка прыцягвалі творы старой
беларускай пісьменнасці. Да-
рэчы, ён разам з М. Доўнар-
Запольскім распачаў выданне і
навуковую распрацоўку Бар-
калабаўскага летапісу і здзе-
сніў 5 перавыданні ў твора,
зверыў тэкст, падаў свае камен-
тары, правёў палеаграфічнае
апісанне, дакладна вызначыў
час і месца напісання летапісу,
яго шлях у Москву, калі ары-
гінал быў захоплены падчас аб-
логі і рабавання Быхава казац-
кімі загонамі і маскоўскімі вой-
скамі. Гэтую думку падзяляе
большасць пасляраманаўскіх
даследчыкаў. Цікавым быў і по-
шук Е. Раманавым аўтара тво-
ра. Гаворачы пра яго інфарма-
ванасць, даследчык зазначае,
што летапісец - "асоба духоў-
ная, якая мела зносіны з Magi-
lëvam і блізкая да баркала-
баўскіхмагнатаў Корсакаў,
Саламярэцкіх і их сваякоў Са-
негаў, Жыземскіх і інш." Такой
асобай, на думку Е. Раманава,
быў духоўнік князя Б. Саламя-
рэцкага айцец Фёдар Філіповіч,
а яго папярэднікам у справах
культавых і летапісных - айцец
Аляксей Мсцілавец. Апошні,
лічыў вучоны, быў "аўтарам
першапачатковых записаў",
магчыма, зробленых на царкоў-
ных кнігах і выкарыстаных
Фёдарам Філіповічам пры не-
пасрэдным складанні летапісу
(пасля 1592 г.). На жаль, гэтая
версія пра двух аўтараў дагэ-
туль застаецца па-за ўвагай спе-
циялісту. Акрамя таго, зробле-
ны шэраг слушных заўваг
пра крыніцы летапісу, моўныя
асаблівасці.

Е. Раманаў не пабаяўся
адкрыта выказаць сваё крыты-
чнае стаўлэнне да таго, што
многія народныя абрацы зніка-
юць праз пераслед з боку дзяр-
жавы і царквы, "асабліва гэта
датычыць сівых даўніною вя-
сельных абраадаў і калядных іг-
рышиц. Нават такія няяві-
ныя забавы, як гуканне вясны
і ігрышчы, становяцца заба-
роненымі, так як залічаны ў
разрад рэштак язычніцтва",
- здзіўляеца ён. У творы
"Плач беларускай зямлі", па-
добна да Багушэвіча, звязта-
ецца да дзяцей беларускай
землі вярнуцца, пакуль яшчэ
непозна ў лона маці сваёй Белай
Русі, крытыкуе палітыку цар-
скіх улад, якія пасля ўключэння
беларускіх земляў у склад Ра-
сійскай імперыі прадоўжылі
палітыку паланізацыі краю, а
затым змянілі яе на палітыку
русіфікацыі, пратэстуе су-
праць запічэння беларусаў-ка-
толікаў да палякаў. У гэтым ён

не быў адзінокім. Так, А. Сапуноў, выступаючы ў Дзяржаўнай думе, заявіў: "Залічваць у лік палякаў беларусаў-католікаў ёсьць панросту этнаграфічнае грабежніцтва". Грамадзянская пазіцыя Е. Раманава, яго імкненне разбурыць стэрэатып афіцыйнай палітыкі і навукі ў дачыненні да беларуса і Беларусі на ўвесь голас гучыць у першай частцы "Матэрыялаў па гісторычнай тапографіі Віцебскай губерні. Павет Веліжскі. Памятная кнішка Віцебскай губерні на 1898 год." (Віцебск, 1898). На пачатку ён выкryвае расійскіх вялікадзяржаўнікаў-шавіністаў, якія абражаютъ беларусаў, "закідваюць іх гразёю", характарызуяць наш народ недавяркай, разумова адсталым і г.д., не разумее сэнсу русіфікаторскай палітыкі царызму, які не ёніца гісторычнай ролі беларускага народа, які выцерпеў "такую жудасную гісторыю" і адстаяў у векавой барацьбе сваю мову і культуру". Ён не прымае такой неаб'ектыўнай, навыверанай ацэнкі гісторычнай ролі нашага народа, яго духоўных набыткаў. У другой частцы падрабязна апісаны і сістэматызаваны па позных прыкметах назвы ўрочышча і населеных пунктаў. Ён устанаўлівае, што на Віцебшчыне амаль адсутнічаепольскі ўплыў на тапанімічную сістэму, робіць выяснову, што гэты павет "з'яўляеца выключчным па чысціні аазісам славянскага племені". Паводле моўных асаблівасцяў ён падзяліў гаворкі Віцебшчыны на трох групах: цвёрдазэрыя, мяккаэрыя і змешаныя. Пазней гэтая выяснова была пацверджана айчыннымі дыялектолагамі. Рэцензуючы працу, Я. Карскі адзначаў, што яе тапанімічныя раздзелы напісаны ўмелай рукой і што гэта выданне "вядомай аўтару мовы зямлі". Нарэшце праца Е. Раманава была пэўным чынам ацэнена: за зробленое ён быў рэкамендаваны да ўзнагароды прэміяй П. Бачоўскава, аднак, па жаль, не атрымаў яе.

Яўхім Карскі, разглядаючы спадчыну Е. Раманава, прынамсі казкі, змешчаныя ў VI выпуску "Беларускага зборніка", і справядліва крытыкуючы Е. Раманава за непаслядоўную перадачу на пісьме дзекання, цекання, зацвярдзелых зычных, напісанне *б* пасля губных, заўважыў, што дадзенае выданне "вельмі каштоўнае і для характарыстыкі мовы пэўнай мясцовасці, асабліва калі выдаліць з іх тыя вялікарусізмы, якія нярэдка тут трапляюцца".

"Энтузізм і мэтанакіраванасць, з якім Е. Раманав вывучаў свой народ і яго культуру, варты пераймання да следчыкамі Беларусі і ў нашы дні", - гэтая высокая ацэнка працы Е. Раманава, дадзеная В.К. Бандарчыкам больш за паўстагодзі таму, не падаеца састарэлай.

Самая галоўная заслуга Е. Раманава заключаецца ў tym, што ён зрабіў шмат, каб адкрыць свету душу беларуса, аддаў свой талент, жыццё ў імя любові да Беларусі.

125 гадоў з дня
нараджэння
Мікалая
Шатэрніка

Беларускі мовазнавець
Мікалай Васільевіч ШАТЭРНІК нарадзіўся 11 верасня 1890 г. ў в. Старына цяпер Чэрвеньскага раёна Менскай вобласці. Скончыў Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю (1914). Працаўваў у школах на Меншчыне. Пасля заканчэння ў 1933 г. педагогічнага інстытута ў Менску выкладаў беларускую мову і літаратуру ў Аршанскім педтэхнікуме. Памёр 2 снежня 1934 г.

М. В. Шатэрнік виступаў у друку з артыкуламі на педагогічныя і метадычныя тэмы, займаўся краязнаўчай работай, укладаў і выдаў "Краёвы слоўнік Чэрвеншчыны" (1929), у аснову якога пакладзена лексіка, сабраная ў 35 населеных пунктах Зялёнаў былога Ігуменскага павета - Пухавіцкага, Смілавіцкага і Шацкага. Пераважная большасць лексем (прыкладна 90 %) зафіксавана ў в. Старына, дзе нарадзіўся і вырас аўтар і гаворка якой была яму найбольш знаёмай і блізкай.

"Краёвы слоўнік Чэрвеншчыны" змяшчае каля 9 тыс. слоў. Гэта і слова агульнанародныя, вядомыя на тэрыторыі ўсёй Беларусі, і слова вузкамясцовыя, уласцівыя толькі гаворкам Чэрвеншчыны. У асобныя слоўнікавыя артыкулы вылучаны і некаторыя фразеалагічныя звароты: *бальсы тачыць, даць драпака, духі выняць, за близкі свет,*

уязць на цүгундзэр. Загалоў-
ныя слова і фразеалагічныя
звароты ў слоўніку падающа
паводле тагачаснага правапісу
з абазначэннем націску. Лек-
січныя значэнні тлумачацца
рускімі літаратурнымі адпа-
веднікамі, а калі іх няма - апи-
сьальна, прычым таксама па-ру-
ску. Калі слова ці фразеала-
гічныя зварот мае некалькі лек-
січных значэнняў, яны прыво-
дзяцца асобна пад парадкавымі
лічбамі ад найбольш агульнага
да прыватных. Кожна са зна-
чэнняў ілюструеца прыкла-
дамі звязнага тэксту ў фане-
тычным запісе з указаннем на-
селенага пункта, дзе яны зафі-

ксаваны. У якасці ілюстрацыйных прыкладаў выкарыстаны прыказкі і прымаўкі. З дублетных і варыянтных слоў, змешчаных у розных артыкулах, тлумачыцца толькі адно, найбольш ужывальнае, а іншыя падаюцца са спасылкай на яго. Пры гэтым спасылачныя

словы звычайна ілюструюца тэкстам...

аграфію.

У Гародні не застаецца ніводнага класа са статусам беларускага

У мэтах "рэарганізацыі" малаколькасныя класы, якія ў сярэдняй школе № 34 наслі беларускі статус, уліваюцца ў камплектныя расейскія класы. Беларускія дзеці будуць вучыцца па асобных беларускіх маршрутах у рамках расейскамоўнай адзінкі класа. Кажа старшыня абласной рады ТБМ Алеся Крой:

- У 32-ой школе адразу была сітуацыя, што яны ўваходзілі ў рускамоўную класы, бо там было па 1-2-3 чалавекі - не шмат, і гэтая сітуацыя была апрабаваная. Гэта было зроблена ў Баранавічах - па гэтым прынцыпе была вучоба. Потым у Ленінскім раёне Гародні. Зараз чарга дайшла да Каstryчніцкага. Гэта эканомія срод-

каў для бюджэту адукцыі. Першага больш індывідуальнага навучання беларускамоўных дзяцей цяпер адпадае сама сабой. Некаторыя такую "інавацыю" адукцыі па гарадзенску звязваюць з маючым адбыцца візітам расейскіх лідараў у Гародню ў верасні.

Беларускія Рады ёў Рацыя.

У Лідзе два першыя беларускія класы

Сёлета ў Лідзе адкрыліся два першыя беларускія класы з вывучэннем польскай мовы як прадмета. Класы адкрыліся ў школах № 14 і № 16. У класах адпаведна 7 і 8 чалавек. Пры гэтым ў школе № 16

цяпер ёсьць 1-шы, 2-гі, 3-ці і 4-ты беларускія класы. У школе № 14 былі таксама спробы адкрыць беларускі клас раней, але не набіралася патрэбнай колькасці заяваў. Сёлета адміністрацыя і настаўнікі папраца-

валі больш эфектыўна. Абедзве школы знаходзяцца ў мікрараёне "Слабада" і стаяць практычна побач.

Беларускія класы ёсьць у Лідзе яшчэ ў трох школах.
Яраслаў Грынкеўч.

Пяты беларускамоўны клас у Берасці

У новым навучальным годзе беларускамоўны пяты клас створаны ў сярэдняй школе № 29 г. Берасця. Пакуль у ім толькі пяцёра вучняў, якія пажадалі атрымліваць веды па беларуску, паведамляе ПЦ "Вясна".

Раней адзіні ў Берасці клас, дзе ўсе прадметы выкладаліся на роднай мове, быў сфармаваны ў 2011 годзе і знаходзіўся ў пачатковай школе № 34. Аднак сёлета дзеці скончылі чацвёрты клас, пасля чаго павінны пачацца заняткі па профільных прадметах. Лёс далейшага беларускамоўнага навучання ў горадзе заставаўся навызначаным, і існавала верагоднасць таго, што яно на-

огул зникне. Бацькі 10-гадовага Францішка Вялічкіна прыкладлі вялікія высілкі, каб захаваць беларускамоўны клас, і абышлі шэраг школ у Маскоўскім раёне Берасця. У выніку яны знайшли паразуменне з настаўнікамі СШ № 29: гэта навучальная ўстанова адрознівешца высокім узроўнем выкладання і паглыбленым вывучэннем матэматыкі, ангельскай мовы і эканомікі.

- Адміністрацыя і настаўнікі 29-й школы вельмі пазітыўна паставіліся да ідзе з'яўлення ў ёй беларускамоўнага класа, і гэта паўплывала на канчатковое рашэнне з выбарам школы, - распавяла

Хартыя-97.

Маргарыта Вялічкіна.

На яе словам, шукаць патэнцыйных аднакласнікаў для свайго сына прыйшлося самастойна праз аўявы і сацыяльныя сеткі, бо ўлады хоць і не замінаюць прапрасу з'яўлення беларускамоўных класаў, але прапануюць дамаўляцца непасрэдна з настаўнікамі, якія часам проста баяцца пераходзіць на выкладанне сваіх прадметаў на роднай мове. Наогул, сёлета ўмовы для стварэння адпаведнага класа лепшыя, чым гэта было чатыры гады назад, бо зараз можна набыць і беларускамоўнікі дзённік, і замовіць у Міністэрстве адукцыі адпаведны падручнікі.

Хартыя-97.

У Бельску больш за 700 дзетак вывучаюць беларускую мову

1 верасня, на Падляшшы амаль 150 тысяч вучняў пачалі новы навучальны год. У Комплексе школ з дадатковым навучаннем беларускай мовы ў Бельску-Падляшскім сёлета будзе вучыцца 741 вучань. Кожны з іх будзе вывучаць беларускую мову.

- Ніякіх праблем з наборам у першыя класы ў нас не было, - кажа намесніца дырэктара Комплекса школ з дадатковым навучаннем беларускай мовы імя Яраслава Кастыцэвіча ў Бельску-Падляшскім Барбара Скепка: - У пачатковую школу № 3 прыйшло 518 вучняў. Усяго ў комплексе школ вучыцца 741 вучань. Прыйшло да нас 125 першакласнікаў. І ў тым ліку - 75

вучняў-шасцігодкаў, і 50 - семігодкаў. У гэтым навучальнym годзе падляшскіх вучняў чакае 188 дзён навукі ды 100

свабодных дзён.
Давід Гайко,
Беларускія Рады ёў Рацыя.
Фота аўтара.

Рэдактар расейскай "Раман-газеты":

- Беларуская мова мае шанцы на вялікую будучыню

Беларуская мова мае ўсё шанцы на вялікую будучыню. Такое меркаванне выказаў карэспандэнту БЕЛТА пісьменнік, галоўны рэдактар расейскага часопіса "Раман-газета" Юрый Казлоў, які прыняў удзел у міжнародным круглым стале "Сугучча: літаратурны пракэс і інфармацыйнае грамадства".

- Я з глыбокім павагай стаўлюся да беларускай літаратуры. У мяне выклікае вялікую сімпатыю тое, як ваша дзяржава ставіцца да развіцця беларускай мовы. Будучы носіцікам беларускай культуры, пісьменнік цесна датыкаеца і з рускай, і ў тым сінтэзе літаратура выходзіць на новыя рубяжы, - адзначыў Юрый Казлоў.

- Натуральна, я ведаю беларускіх класікаў - Купалу, Коласа, Танка, але таксама і некаторых сучасных беларускіх пісьменнікаў - Трахімёнка, Саламаху, з велізарным задавальненнем чытаю беларус-

скую пазію. Беларуская мова такая вобразная, прыгожая і бярэ за душу. У яе можа быць вялікая будучыня, калі яна будзе правільна развівашца. І сёння сярод славянскіх моваў яна здаймае годнае месца, - лічыць суразмоўца.

Галоўны рэдактар "Раман-газеты" выказаў меркаванне, што ад беларускіх пісьмен-

БелТА.

Беларуская мова ў польскім супермаркете

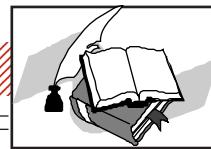
У беластоцкай краме Real усе назвы аддзелаў дублююцца на беларускай мове.
Суполка "Мая краіна Беларусь".

Пачатак навучальнага года ў Лунінецкай гімназіі

5 верасня Міхась Скобла і Таццяна Матафонава выступалі ў Лунінецкай гімназіі, дзе новы навучальны год традыцыйна пачынаецца з беларускай пазі і песні.

Фэйсбук.

Не стала Уладзіміра Кішкурны

У аўтамабільнай аварыі загінуў сябар партыі БНФ і сябар ТБМ (быў пэўны час старшынём Рэвізійнай камісіі ТБМ) грамадскі актыўіст Уладзімір Кішкурна. Ён памёр ранкам 4 верасня ў раённай бальніцы ў Івацэвічах, куды яго прывезлі пасля трагічнага зদрэння. Напярэдадні аўтамабіль, якім кіраваў актыўіст, сутыкнуўся з грузавіком. Кіроўца атрымаў цяжкія траўмы, ад якіх неўзабаве памёр.

Як паведаміў Свабодзе Мікалаі - сын Уладзіміра Кішкурны, ягоны бацька ехаў у санаторый на Берасцейшчыне:

- Ён меў накіраванне на лячэнне і павінен быў трапіць у санаторый на дзень раней, але затрымаўся. Пра іншыя падразненасці казаць пакуль цяжка.

Мікалаі - адзін з трох сыноў Уладзіміра Кішкурны. На пытанні адказвае па-беларуску і кажа, што бацька для яго - перадусім актыўіст і грамадскі дзеяч:

- Так склалася, што ад пяці гадоў не меў магчымасці жыць разам з татусем. Але мы заўсёды з ім кантактавалі. Гэта быў чалавек, на дапамогу якога заўсёды можна было спадзявацца, ён заўсёды падтрымліваў у цяжкую хвіліну. Мы былі з ім аднадумцамі, і для мяне ён перадусім грамадскі дзеяч, які шчыра любіў сваю родзіму і непакоіўся за яе лёс.

Уладзімір Кішкурна нарадзіўся ў 1938 годзе ў вёсцы Прылепцы, ціпер гэта Плещаніцы. Скончыўшы ВНУ, працаваў інжынерам-канструктарам на заводзе аўтаматычных ліній, іншых прадпрыемствах Менска. Напрыканцы 1980-х гадоў, калі распачаўся масавы рух нацыянальнага Адраджэння, Уладзімір Кішкурна стаў у першыя ягоныя шэрагі. Узгадвае мовазнавец і грамадскі дзеяч Вінцук Вячорка:

- У мяне такое ўражанне, што Уладзіміра Кішкурну ведаў заўсёды. Бо ён, з ягонай жыццёвой энергіяй і прынцыпамі, адразу вызначыўся яшчэ ў тагачаснай сітуацыі і заўсёды заставаўся ў ліку самых трывальных, самых надзейных і самых прынцыповых фронтаўцаў. Ён ніколі не прымаў маны і "загульвання" з несвабоднай уладай. Заўсёды быў прынцыповым і ўпартым беларускамоўным беларусам і заўсёды адстойваў гэтае права - быць беларусам у самых розных жыццёвых сітуацыях. Быў жыццялюбам, жыццярадасным, кропіцкай энергіі для ўсіх. І ён вельмі шмат рабіў менавіта арганізацыйных спраў. І калі здавалася, што справа зусім безнадзеяная, прыходзіў Уладзімір Герасімавіч і сваёю ўсмешкаю і аптymізмам адраджаў да жыцця і дзеяздольнасці ўсіх. Заўсёды быў хуткі, трывалы, прынятых рашэнняў. І вось на гэтыя хуткасці і загінуў, што ёсьць трагедыя для ўсіх.

Уладзімір Кішкурну быў заўсёдным удзельнікам мітынгаў, шэсцяў, розных вулічных акцыяў. Шмат разоў яго

Фота Валера Мазынскага (С

затрымлівалі, каралі зняволенем і штрафамі. І пры гэтым актыўіст заўсёды заставаўся чалавекам, які ніколі і нічога не прасіў, кажа яшчэ адзін сябар нябожчыка, рэжысёр Валеры Мазынскі:

- Мы пачалі сябраваць з ім са сваркі: ён прыйшоў да мяне ў тэатр "Вольная сцэна". Не памятаю ўжо, з якой менавіта патрэбы, але ён штосьці патрабаваў у справах фронтаўскіх. А я не люблю, калі ад мяне адразу нешта патрабуюць, і яго "афіцыйна" выставяў. А Уладзімір чалавек быў гарачы і ніколі не ўмёў прасіць: ён прыйдзіў і казаў, што трэба. З таго часу мы "зачапіліся" адзін за аднаго ў фронтаўскіх спраўах. Ён быў рухавіком гэтага ўсяго. Просіла рухавіком: адкрыты, шчыры, апантаны. Мы разам аўдыёнікі выдавалі, на пачатку 90-х нейкія фірмы арганізоўваў, нешта зарабляў і спускаў гэтыя грошы на фронтаўскую справу - шмат што. Нам такіх людзей не хапала. Калі б больш такіх людзей было, то нешта ў нас было бы па-іншаму.

Сябры і паплечнікі мяркуюць, што, магчыма, спадру Уладзіміру падчас руху стала кепска, і ў выніку ягоны легкавік урэзаяўся ў грузавы аўтамабіль. Зрэшты, дарога для актыўіста была рэччу звыклай, кажа сябар і паплечнік Уладзіміра Кішкурны ў партыі БНФ Аляксей Кавалец:

- Я багата з ім праехаў, і багата мы зрабілі разам працы рознай. З ім было заўсёды цікава - цікава і страшна, бо ён заўсёды быў эксцэнтрычны, заўсёды лёгка сябе паводзіў. Ён заўсёды прыходзіў на дапамогу, і гэта была суперовая якасць. На яго заўсёды можна было спадзявацца да апошняга: калі да Валодзі звернешся - дапаможа. І ён вельмі шмат рабіў менавіта арганізацыйных спраў. У ягоныя гады ён, як малады хлопец, быў актыўны. Але вось гэтае энергічнасць - яна ў выніку падрывае сілы ў людзей, якія актыўныя, шмат перажываюць за штосьці - сэрца іх і падводзіць. Калі апошні раз з ім сустракаліся, то ён казаў, што вось паеду ў санатарый у Берасці і там адпачнущу.

Уладзімір Кішкурну быў заўсёдным удзельнікам мітынгаў, шэсцяў, розных вулічных акцыяў. Шмат разоў яго

Радыё Свабода.

У Магілёве ўшанавалі памяць Валянціна Ермаловіча

У пятніцу, 4 верасня, педагогу, тэатральному рэжысёру, заслужаному дзеячу культуры Беларусі, які стаў ля вытоку адраджэнцага руху на Магілёўшчыне, Валянціна Ермаловіч (1925-2004) у Магілёве на доме, дзе ён жыў, на Першамайскай вуліцы адкрылі мемарыяльную шыльду. Ва ўрачыстасці прынялі ўдзел калі сотні чалавек. Урачыстасць распачаў намеснік старшыні Магілёўскага гарвыканкама Андрэй Кунцэвіч. Пра Валянціна Ермаловіча шчыра прыгадвалі гісторык Ігар Пушкін, унук Валянціна Ермаловіча Зміцер Ермаловіч-Дашчынскі, рэжысёр Алег Загароўскі і іншыя асобы. Яны і адкрылі ўрачыста мемарыяльную шыльду, якую зрабіў скульптар Уладзімір Конанай. Дарэчы, на мемарыяльную шыльду гроши жыхары Магілёўшчыны збраілі талакой. Ахвяравалі сродкі на шыльду каля 500 чалавек. Валянцін Ермаловіч усё пасляваеннае жыццё пражыў у Магілёве. Ён скончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут, быў акцёрам Пінскага (1950-1954) і Магілёўскага (1954-1956) абласных драматычных тэатраў, выкладчыкам Магілёўскага вучылішча культуры (1956-1985). Адначасова кіра-

ваў Магілёўскім народным тэатрам Палаца культуры завода штучнага валакна (1961-1969), тэатральным калектывам медыцынскіх работнікаў Магілёўскай абласной псіхіятратрчай бальніцы (1971-1977), Краснапольскім народным тэатрам (1978-1992), рэжысёрам Бялыніцкага народнага тэатра юнага гледача (1993-1998), а з 1992 года быў кіраўніком народнага тэатра "Валянцін"

Радыё

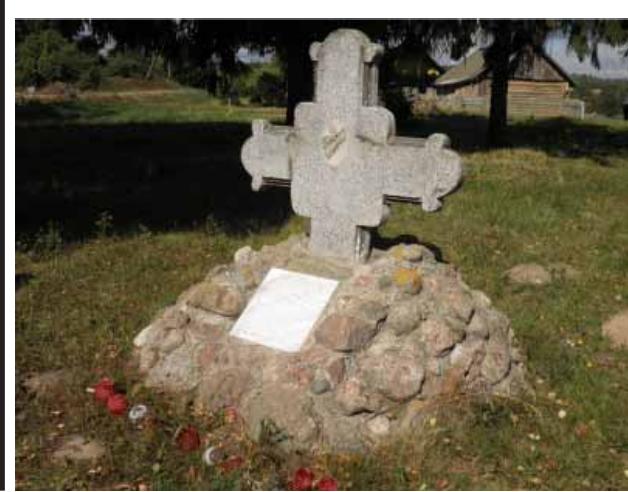
Магілёўскага гарадскога Цэнтра культуры і вольнага часу. Валянцін Ермаловіч шчыра любіў Беларусь, усё жыццё размаляў толькі на роднай мове. Калі яго родны брат Мікола Ермаловіч сваё жыццё звязаў з гісторыяй Беларусі, то Валянцін Ермаловіч - з тэатральным мастацтвам.

Барыс Баль,
Беларускае Радыё
Рацыя.

Ушанаванне памяці паўстанцаў Ігната Будзіловіча

Беларускія патрыёты з Віцебшчыны наведалі месца гібелі атрада Ігната Будзіловіча. Касінеры, аўяднаны ў Аршанскі атрад, налічвалі каля 50 асобаў і прымалі ўдзел у падстанні Кастуся Каляноўскага ў 1863 годзе. 26-га красавіка таго года каля вёскі Пагосцішча сучаснага Лёзенскага раёна паўстанцы пад кіраўніцтвам Будзіловіча былі дагнаныя расейскімі войскамі

коло 90 чалавек. Інсургенты былі змушаны адступіць за дом, дзе яны зноў ўжо не сабраліся. З боку расейцаў быў забіты 2 чалавек і адзін паранены. Сам кіраўнік Аршанскага атрада Ігнат Будзіловіч быў расстряляны ў

Аршанскай турме 28 жніўня 1863 года. Дзеля ўшанавання памяці паўстанцаў у Пагосцішча прыехалі людзі з Оршы, Барані, Лёзны, Бешанковічай. Спачатку ўдзельнікі пaeздкі адправіліся на поле, дзе адбыўся сам бой. Непадалёк у тых часах знаходзіўся маёнтак шляхціца Пюро, дзе атрад правёў сваю апошнюю спакойную ноч. Пасля гosci Pagoščišča прыйшли на месца, дзе ўсталяваны памятны крыж у гонар паўстанцаў. Гэты крыж быў пастаўлены дзякуючы ініцыятыве і намаганням настаўніцы з Лёзны Алена Грачышнікавай 19 жніўня 2006 года. Каля помніка выступіў бард з Бешанковічай Георгій Станкевіч.

Кастусь Багушэвіч,
Беларускае Радыё Рацыя,
фота аўтара.

Мова, культура, пісьменнасць - ахоўная грамата беларускай дзяржаўнасці

**XXII Дзень беларускага пісьменства
у Шчучыне**

(Заканчэнне. Пачатак
на ст. 1.)

**«Квітній, Беларусь
наша родная!»** Пад такім дэ-
візам праішла ў Шчучыне
цырымонія адкрыція Дня беларускага пісьменства.

Урачыстасць адкрыція свята ў 22-ой літаратурнай стапіцы стала маштабным і яркім дзеіствам. На галоўнай сцэнічнай пляцоўцы сабралася мноства гасцей з білзага і далёкага замежжа. Присутныя прывіталі на свяце дзяржаўных дзеячоў, дыпламатаў, пісьменнікаў, журналістаў. У Шчучын прыехала шмат гасцей з іншых краін - Расіі і Украіны, Казахстана і Таджыкістана, Азербайджана і Арменіі, Літвы і Малдовы, Сербіі і Чарнагорыі, Босніі і Герцагавіны, а таксама Злучаных Штатаў Амерыкі.

Пад гукі фанфараў і песні Нациянальнага акадэмічнага хору імя Цітовіча "плылі" да сцэны харугвы з гербамі гарадоў Беларусі, у якіх у мінулыя гады праходзіла свята беларускага пісьменства. У ролі вядоўца выступілі Алены Спіровіч і Яўгенія Лашкоўскі.

І вось ён - урачысты момант адкрыція свята. На сцэне - намеснік кіраўніка Адміністрацыі Презідэнта Рэспублікі Беларусь Ігар Іванавіч Бузоўскі, намеснік прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Міхаіл Іванавіч Русы, старшыня Гарадзенскага абласнога выканаўчага камітета Уладзімір Васільевіч Краюцоў, старшыня Шчучынскага раённага

выканавчага камітета Сяргей Васільевіч Ложачнік і архіепіскап Гарадзенскі і Ваўкавыскі Арцемій.

Ігар Іванавіч Бузоўскі зачытаў удзельнікам свята прывітальнае слова Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнкі.

- Мову, культуру, пісьменнасць можна называць ахоўнай граматай беларускай дзяржаўнасці, - заяўіў Ігар Бузоўскі. З прывітальнymi словамі звярнуўся да прысутных і ганаровых гості свята.

Штогод папаўненіца залатая скарбніца беларускага кнігавыдання новымі фаліянтамі. Беларуская літаратура атрымлівае шырокасць прызнанне, сведчанне таму - заснаванне Нациянальнай літаратурнай прэміі. На свяце беларускага пісьменства адбылося ўшанаванне сучасных празаікаў, патэату, драматургаў, крытыкаў, публіцыстаў - пераможцаў першай Нациянальнай літаратурнай прэміі, якая была прысуджана за найлепшыя творы 2014 года. Усяго на конкурс было прадстаўлена 45 работ.

- Да таго, як кніга ўбачыць свет, яна нараджаецца ў думках і марах аўтараў, паэт, журналіст, - заўважыла падчас урачыстай цырымоніі ўзнагароджання міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Лілея Станіславаўна Ананіч. - Кнігі адлюстроўваюць нашу гісторыю і нашу сучаснасць. Вельмі важна цаніць і любіць нацыянальную літаратуру. Сведчанне таго, што дзяржава

праўляе клопат пра беларускіх аўтараў, - уручэнне першай Нацыянальнай літаратурнай прэміі.

Лаўрэатамі Нациянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі "Проза" стаў Уладзімір Саламаха са сваёй кнігай "І няма шляху чужога", у намінацыі "Паэзія" перамагаў Тамара Краснова-Гусачэнка са зборнікам "Встреча". А вось у намінацыі "Дзіцячая літаратура" лепшай стала Ганна Скаражынская-Савіцкая і яе зборнік казак "Надзея-Чарадзея". У намінацыі "Публіцыстыка" перамогу заваяваў Міхаіл Шыманскі і яго кніга

"Мы этой памяти верны", у намінацыі "Крытыка і літаратуразнаўства" - Дзяніс Марціновіч з кнігай "Жанчыны Уладзіміра Караткевіча", у намінацыі "Драматургія" перамагла Наталля Голубева і яе цыкл сцэнарыяў для перадачы "Обратны отсчет" (АНТ).

Канцэртнымі нумарамі парадавалі ўдзельнікамі свята Дзяржаўны ансамбль танцу Беларусі "Крывічы", ансамбл "Классік-авангард" і "Верасы", Нациянальны акладмічны народны хор імя Г. Цітовіча, гурт "Чысты голас" і іншыя. Чудоўным падарункам стаў гімн свята "Дзень беларускага пісьменства", аўтарамі якога з'яўляюцца кампазітар Алег Елісенкаў і паэт Алеся Бадак.

Святочныя мерапрыемствы праходзілі на розных пляцоўках. Выступалі творчыя калектывы як з Гарадзеншчыны, так і ўсёй Беларусі. Працаўнікі Горад майстроў, а таксама былі арганізаваны майстар-класы па ганчарстве. На вуліцах горада ішоў гандаль рознымі вырабамі. Святкаванні скончыліся позна ўвечары цырымоніяй перадачы эстафеты і канцэртам майстроў мастацтва. У наступным годзе гэтае свята адбудзеца на Гомельшчыне, у горадзе Рагачоў.

Паводле карэспандэнтаў

"Дзяяńніц" .

Музею беларускага кнігадрукавання - 25 гадоў

8 верасня 1990 года ў славінічным горадзе Полацку (менавіта так называў свой родны горад Францішак Скарыны) быў урачысты адкрыты Музей беларускага кнігадрукавання. Падзея была прымеркавана да святкавання 500-годдзя з дня нараджэння першага беларускага і ўсходнеславянскага кнігадрукара.

Рашэнне аб стварэнні такога музея ў Полацку было прыняты Міністэрствам культуры БССР яшчэ ў 1987 годзе. З гэтай нагоды быў даследаваны і адрестаўраваны помнік архітэктуры канца XVIII ст. - былы жылы корпус Богаяўленскага манастыра, пабудаваны паводле праекту знакамітага італьянскага архітэктара Джакома Кварэнгі.

З'яўленне такога музея менавіта ў Полацку было заканамерным. Гэта не толькі радзіма Францішка Скарыны.

Полацк - адзін з самых старажытных гарадоў усходніх славян, самая першая наша сталіца. Ён заўсёды быў важным цэнтрам духоўнай і матэрыяльнай культуры - дойлідства, іканапісу, прыкладнога мастацтва і, вядома ж, кніжнасці. Тут перапісвалі кнігі Еўфрасінні Полацкай, якая стала святой апякункай Беларусі. Можна ўзгадаць бібліятэку Сафійскага сабора, што існавала ў XI-XVI стст., а таксама бібліятэку пры Полацкім езуіцкім калегіуме, якая на пачатку XIX стагоддзя налічвала больш за 23 тысячи томоў. У Полацку таксама нарадзіўся і пачынаў сваю літаратурную дзейнасць выдатны паэт, драматург, педагог XVII стагоддзя Сім'ён Полацкі.

Праўда, на момант прыненняцца рашэння аб стварэнні Музея беларускага кнігадрукавання горад ужо не меў тых кніжных багаццяў, якімі мог пахваліцца ў мінулым. Шматлікія пажары, войны, рэвалюціі і сталі прычынай гібелі або вывазу кніжных скарбаў. Пачалося мэтанакіраване камплементаванне калекцыі будучага музея. У яго фонд перадаваліся кнігі з абменна-рэзэрвовых фондаў бібліятэк, набываліся кнігі ў букиністычных крамах, дарылі кнігі і прыватныя асобы.

Пры гэтым наведвальнік мае магчымасць убачыць, як стваралася кніга ў скрыпторыі (майстэрні перапісчыка) і ў друкарні XVI-XVII стагоддзяў, пазнаёміцца з кабінетам вучонага XVIII стагоддзя і майстэрній сучаснага мастака-графіка.

Сярод найбольш каштоўных экспанатаў музея - рукапісныя кнігі на пергаменце ("Тора") і на паперы ("Гадавы рымскі цырыманіял"), беларускі і заходненароднай калегіуме, якая на пачатку XIX стагоддзя налічвала больш за 23 тысячи томоў. У Полацку таксама нарадзіўся і пачынаў сваю літаратурную дзейнасць выдатны паэт, драматург, педагог XVII стагоддзя Сім'ён Полацкі.

Праўда, на момант прыненняцца рашэння аб стварэнні Музея беларускага кнігадрукавання горад ужо не меў тых кніжных багаццяў, якімі мог пахваліцца ў мінулым. Шматлікія пажары, войны, рэвалюціі і сталі прычынай гібелі або вывазу кніжных скарбаў. Пачалося мэтанакіраване камплементаванне калекцыі будучага музея. У яго фонд перадаваліся кнігі з абменна-рэзэрвовых фондаў бібліятэк, набываліся кнігі ў букиністычных крамах, дарылі кнігі і прыватныя асобы.

Супрацоўнікамі музея

сабрана нямала цікавых і каштоўных матэрыялаў, але праца па зборні працягваецца. Часта ў музей передаюцца кнігі сучасных аўтараў з дароўнымі надпісамі. Так, даўнім і шчырым сябрам Музея беларускага кнігадрукавання з'яўляецца Уладзімір Арлоў. Вядомы пісьменнік, які нарадзіўся ў Полацку, кожную свою новую кнігу аваўтографа перадае музею. А не раз здаралася і так, што музей атрымліваў у падарунак і вельмі каштоўную старавіну выданні. Напрыклад, некалькі гадоў таму Андрэй Макагон (палачанін, які жыве зараз у Маскве) перадаў у музей "Рымскі імшал", выдадзены ў 1826 годзе ў Полацку ў былога езуіцкай друкарні каталіцкім орденам піяраў. Зараз гэтае выданне можна ўбачыць у экспазіцыі.

Музей на працягу ўсіх дзесяцці пяці гадоў існавання карыстаецца вялікай папулярнасцю ў наведвальнікаў. За год праз яго праходзяць да 45 тысяч чалавек.

У гэтым годзе Музей беларускага кнігадрукавання адзначае 25-годдзе. З гэтай нарады 10 верасня плануецца правесці круплы стол "Кніжная спадчына ў музейным адлюстраванні", падчас якога музейскія пазнавальнікі і навуковыя пытганны, звязаныя з кніжнай тэмай. А яшчэ на верасень запланавана аж дзве выставы. Адну прывязуць да нас з Вялікага Ноўгорода. На ёй будуть прадстаўлены каштоўныя выданні XVI-XIX стагоддзяў, звязаныя з беларускімі землямі.

А другая дасць магчымасць палачанам на працягу верасня ўбачыць сапраўдныя выданні Францішка Скарыны, якія захоўваюцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Гэта "Кніга царстваў" і "Эклезіаст".

Запрашаем усіх палачан і гасцей горада выкарыстаць унікальную магчымасць прыысці на спатканне з кніжнымі скарбамі.

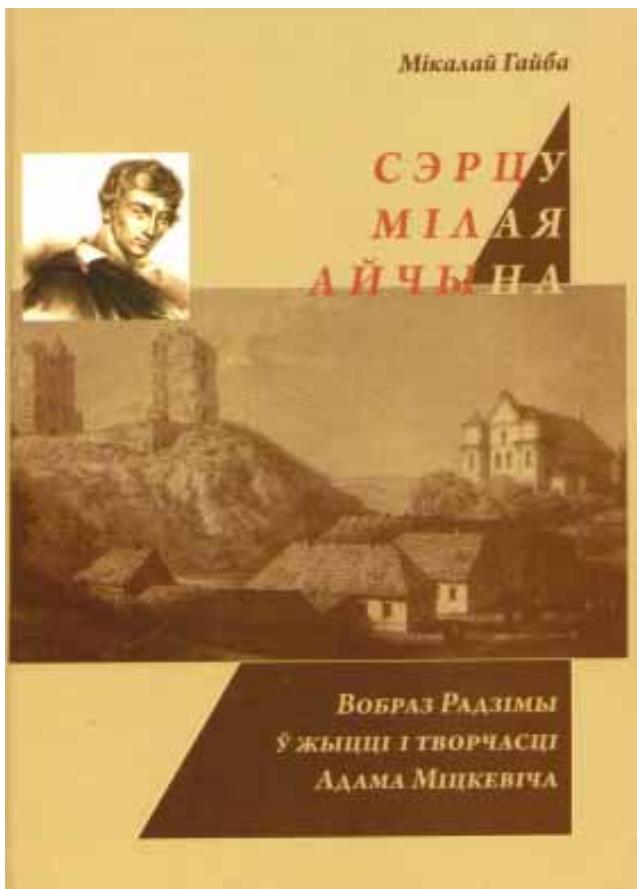
**Вера АШУЕВА,
ст. навуковы супрацоўнік
Музея беларускага
кнігадрукавання.**

3 Дня беларускага пісьменства

Адам Міцкевіч у памяці наваградцаў 1921 - 1939 гг.

Уладзіслаў Міцкевіч

леўладальніка быў куплены на Малым замку пляц для будучага Кургана.

27 траўня 1924 года адбылася вялікая ўрачыстасць з нагоды пачатку работ па яго будаўніцтве. Біскуп Зыгмунт Лазінскі зачытаў перад прысутнымі Устаноўчы акт, складзены прафесарам Віленскага юніверсітэта Станіславам Пігонем і падпісаны чальцамі Міцкевічаўскага камітета. У ім гаварылася: "У імя Айца, і Сына, і Святога Духа. Аман. Абдывалася ў горадзе Наваградак дванаццаць сёмага траўня ў аўтарак у пяты тыдзень пасля Вялікадня, года ад нараджэння Хрыста тысяча дзесяцьсім дзвядзесяць чацвертага і шостага ад адраджэння вольнай і аўяднанай Польшчы, калі прэзідэнтам Рэчы Паспалітай Польскай быў Станіслаў Вайцяхоўскі, а наваградскім ваяводам Уладзіслаў Рачкевіч.

На вечнае свядчанне павагі і любові, якую польскі народ уваскращае для свайго прарока Адама Міцкевіча, сына гэтай зямлі, узнесенага величчу свайгемнінскай над людзьмі і часам, каралеўскага духу, які ў найгоршы час раздроблен-

найна. У Наваградку адбылася прадстаўнічая канферэнцыя з удзелам вучоных, пісьменнікаў, паэтаў з Вільні, Варшавы, Торуні, Кракава і іншых гарадоў. Тады ж у фарным касцёле Наваградка была ўстаноўлена мармуровая памятная дошка з надпісам аб хрышчэнні тут 12 лютага 1799 г. Адама Міцкевіча.

У сувязі з гэтай памятнай датай ваявода З. Бячковіч прыняў рашэнне, каб у наступным годзе завяршыць будаўніцтва Кургана-помніка. З мэтаю пры়шагнучы грамадскасць да гэтай акцыі, было вырашана правесці ў чэрвені 1931 г. "Міцкевічаўскі дні".

Адкрылася яны 1 чэрвеня мітынгам ля падножжа Кургана. 7 чэрвеня прайшло ў Наваградак свята песні, у якім узялі ўдзел школьнікі, калі зямлю дасыпали поштой з розных рэгіёнаў Польшчы, робячыя на пасылцы надпіс: "Наваградак. Зямля для ўшанавання памяці Адама Міцкевіча".

У 1927 г. вайскоўцы залогі з Баранавіч установілі ў Завосці памятную стэлу з тэкстам аб нараджэнні тут Міцкевіча. (У 1955 г. стэла была абноўлена, і тэкст заменены на беларускамоўны. Прайснавала стэла да 1998 г.).

У лістападзе 1930 г. наваградцы адзначылі 75-ю гадавіну з дня смерці А. Міцке-

Стэла А. Міцкевічу ў Завосці

31.VI.1931. 1855-1930".

Завяршыліся ўрачыстасці "Міцкевічаўскіх дзён" 28 чэрвеня. У Наваградак у гэты дзень прыехалі прадстаўнікі ўраду, ўніверсітэцкія вучоныя, пісьменнікі, прадстаўнікі многіх арганізацый і ўстаноў. У фарным касцёле, дзе калісьці хрысцілі А. Міцкевіча, пра-

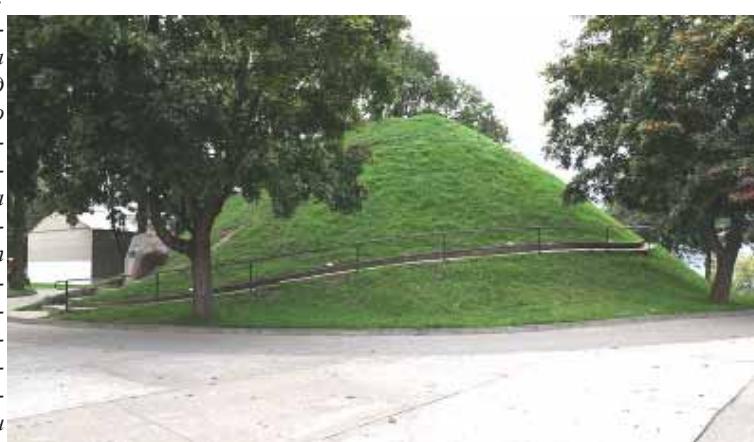
Знакочудзельніка насыпания кургана

йшла ўрачыстая служба. Пісьменнік Вацлаў Серашэўскі ўзвёз на курган апошнюю гарнавовую тачку зямлі. І Курган - помнік быў перададзены пад апеку горада. Вышина яго склала 17 метраў, а шырыня ля падножжа - 30 метраў. У гэты ж дзень у будынку Наваградскага ваяводства адбылася выстава аўтараў і творчасці Адама Міцкевіча, на якой было прадстаўлена 512 экспанатаў. Сярод іх - 26 рукапісаў, 49 розных выданняў пісмаў А. Міцкевіча, 65 перакладаў яго твораў на замежныя мовы, 45 нотных запісаў да пэзіі А. Міцкевіча, 9 пісмаў філаматаў, 70 партрэтав А. Міцкевіча, 18 розных кніг, у тым ліку найважнейшая з іх - пафіяльная кніга з фарнага касцёла з запісам аб хрышчэнні Адама Міцкевіча. Мерапрыемствы гэтага дня закончыліся ўрачыстым паседжаннем у зале гарадскога тэатра і народнымі гуляннямі на замку. На наступны дзень госці "Міцкевічаўскіх дзён" наведалі мясціны Наваградчыны, звязаныя з жыццём А. Міцкевіча.

(Заканчэнне на стр. 8.)

Курган А. Міцкевіча ў 1930-я гады

Курган А. Міцкевіча ў наш час

У Шчучын на Дзень беларускага пісьменства прывезлі шмат кніг, у асноўным выдадзеных у апошні час, а то і навінак, якія яшчэ пахлі друкарскай фарбай. "Лідская газета" презентавала кнігі сяброў літаб'яднання "Суквецце", якое афіцыйна працуе пры газете. Можна было паразмаўляць і з лідскім паэтом Алеем Мацuleвічам, які прэзентаваў сваю кнігу гістарычных мініяцюр "Лёў і ключы". Аляксандра наваградскай газеты "Новае жыццё" можна было паціхамі з Міколам Гайбам, дырэктаром Музея Адама Міцкевіча, які ласкова перадаў у рэдакцыю "Нашага слова" сваю кнігу "Сэрцу мілая Айчына. Вобраз Радзімы ў жыцці і творчасці Адама Міцкевіча".

Што праўда кніга вышла ў 2011 годзе, але застаецца надзвычай актуальнай. У ёй шмат цікавых раздзелаў. Адзін з іх "Адам Міцкевіч у памяці навагрудчан" Мы восьмем з яго для друку перыяд 1921-1939 гг., у якім апісваецца, як ушаноўвалі памяць Адама Міцкевіча ў ваяводскім горадзе Наваградку. Тут трэба сказаць, што Наваградак і стаў ваяводскім горадам, дзякуючы ўсеагульнай павазе да Адама Міцкевіча і яго радзімы, хоць Баранавічы, якія таксама прэзэндавалі на гэты статус, мелі больш шанцаў: былі далей ад мяжы, мелі больш насељніцтва, тут была вузлавая чыгуначная станцыя. Аднак жа паэзія Міцкевіча пераважыла ўсе прагматычныя і нават вайскова-стратэгічныя доказы.

Так жа з павагі да Радзівілаў быў утвораны Нясвіжскі павет, бо да Першай сусветнай вайны Нясвіж быў заштатным горадам, а землі сёняшнія ў Нясвіжскага раёна былі падзелены паміж Наваградскім і Слуцкім паветамі.

Вяртаючыся да Наваградка, трэба сказаць, што наваградцы аказаліся ўдзельнікамі наічадкамі вялікага вешча (песняра, вешчуна) нашай Бацькаўшчыны, пра што сведчыць гэты раздзел кнігі.

Станіслаў Суднік.

З 1921 г. па 1939 г. Наваградак знаходзіўся ў складзе польскай дзяржавы, з'яўляўся цэнтрам вялікага па памерах Наваградскага ваяводства, у склад якога ўваходзілі павятавыя гарады Шчучын, Наваградак, Ліда, Валожын, Столубы, Слонім, Нясвіж, Баранавічы. У гэты перыяд часу шмат было зроблена для вяртання імя Адама Міцкевіча на радзіму і ўзвекавечнення яго памяці. Штуршком для гэтага паслужыў чарговы прыезд у Наваградак сына Адама Міцкевіча Уладзіслава 13 траўня 1922 г. Было яму на той час 86 гадоў. Пад уплывам гэтага візіту ў

Наваградку было створана добраахвотнае навуковае таварыства - Міцкевічаўскі камітэт пад кіраўніцтвам ваяводы У. Рачкевіча і пад апекай прэзідэнта Польшчы С. Вайцяхоўскага. Першай справай, якую начаў ажыццяўляць камітэт, стала будаўніцтва помніка Міцкевічу. Паколькі ў той цяжкі час паслявэнны час быў пўзіўныя складанасці з пабудовай высокамастацкага скульптурнага помніка, было вырашана зрабіць помнік у выглядзе насыпнага кургана з дадзенай славянскай традыцыяй. На добраахвотныя ахвяраванні наваградцаў у мясцовага землякоў".

Адам Міцкевіч у памяці наваградцаў 1921 - 1939 гг.

(Заканчэнне. Пачатак на ст. 7.)

Распрацоўкай турыстычных маршрутаў займаўся "Камітэт па ўвекавечванні памяці А. Міцкевіча" і місцовая аддзяленне Польскага краязнаўчага таварыства. Распрацаваны імі маршрут па місцінах Адама Міцкевіча працягласцю 74 км. праходзіў праз Чамброва, воз. Свіцязь, Міратычы, Плужыны, Варончу, Туганавічы, Гарадзішча, Калдычэва, Завосце, Баранавічы. Акрамя маршрута "Міцкевічайскага" было яшчэ пяць турыстычных маршрутаў, якія ў пэўнай ступені, таксама датычыліся асобы А. Міцкевіча:

Маршрут 1: Наваградак-Воўкаўчы-Карэлічы-Турэц-Мір-Гарадзея-Нясвіж - працягласцю 79 км.

Маршрут 2: Наваградак-Кашалёва-Наваельня-Дзягілава-Слонім - 89 км.

Маршрут 3: Наваградак-шкло завод у Бярозаўцы-Агароднікі-Ліда-Беняконі - 92 км.

Маршрут 4: Наваградак-Іўе-Ліпнішкі-Жэміслай - 74 км.

Маршрут 5: Наваградак-Шчорсы-воз. Кромань-Налібокі-Івянец-Валожын-Гародзькі - 123 км.

Экскурсіі па маршрутах праводзіла Наваградская ліга падтрымкі турызму. Для патрэб прыезджых у Наваградку мелася некалькі гасцініц, хача і невялікіх па колькасці нумароў, але зручнымі называлі: "Еўропа", "Бразілія", "Швейцарыя", "Італія", "Віленская", "Гандлёвая", "Парыж". У цэнтральнай частцы горада адна з вуліц атрымала назыву Міцкевіча.

Уключэнне Наваградчыны ў склад Польшчы абудзіла цікавасць да гэтай зямлі з боку польскіх даследчыкаў. У перыядычнім друку 1920-х гадоў з'явіўся шэршт публікацый аб этнографічных, моўных, архітэктурных і інш. асаўлівасцях Наваградчыны. У 1930-я гады выйшла з друку некалькіх кніг па краязнаўству, у якіх галоўная ўвага была скіравана на місціны, звязаныя з творчасцю Адама Міцкевіча. Наваградскім аддзяленнем Польскага краязнаўчага таварыства выдадзены кніга Ю. Жмігродскага "Наваградак і ваколіцы", В. Ляруя "Над блакітным Нёманам", У. Абрамовіча "Наваградскі край", у Лідзе выйшла кніга Ю. Снежкі "Дом Адама Міцкевіча ў Наваградку" (усе на польскай мове).

17 верасня на Нава-

градчыне праішлі спартыўныя спаборніцтвы, а таксама зорны рэйд матыкаўскімі. Шматлюдна было ў Наваградку 18 верасня, калі з усіх паветаў Наваградская ваяводства і многіх ваяводстваў Польшчы сюды прыехала моладзь на розныя масавыя мерапрыемствы, у тым ліку і на ваяводскія дажынкі. Дзень 19 верасня быў прысвечаны апляду сельскагаспадарчых дасягненніяў. Акрамя гэтага, штодзённа курсіравалі на "Сцежках Міцкевіча" некалькі дзясяткаў аўтобусаў і машын, якія маглі развезіць да 700 турыстаў.

Першапачатковая экспазіція Дома-музея А. Міцкевіча разміщалася ў трох залах. Вось як апісаў яе ў сваёй кнізе У. Абрамовіч: "У першай зале - шматлікія выданні, газеты і ілюстрацыі, партрэты А. Міцкевіча - рэпрэдукцыі розных часоў. Асаблівую ўвагу наевядальнікаў звяртала, безумоўна, маёль наваградскай хаты з жураўлём на калодзе. Гэта - звычайная страва, на якой паст уздыхаў на далёкай чужыне, жадаючы, каб яго пазмы чытали пад ёй... Прайшоўшы хол, упрыгожаны гербамі ўсіх гарадоў Наваградчыны, звяртае на сябе ўвагу макет помніка паэту, устаноўленага ў Парыжы, аўтара А. Бурдэля. Адліты ў бронзе вялікі макет, размешчаны ў цэнтры залы, ёсць сапраўднае ўпрыгожанне ўсяго музея. У апошній зале знаходзіцца памяткі пра Марылю: старасвецкі куфар, акараны масіўнымі абручамі, лосетка, шаль і крыж, які вісеў у яе спальні, розныя фатаграфіі".

Сярод дакументаў, зменшаных у музеі, былі судовыя акты бацькі і дзеда, напісаныя гусінім піром: пісьмы Адама да сябру і Марылі, некалькі кніжак з хатнай бібліятэкай у Парыжы. Першым дырэктарам музея стаў Уладзіслаў Ляруй, а ці не першымі яго наевядальнікамі былі ўнучкі Марылі - Сафія Путкамер і праўнучка Яніна Жалтоўская з Больценік.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

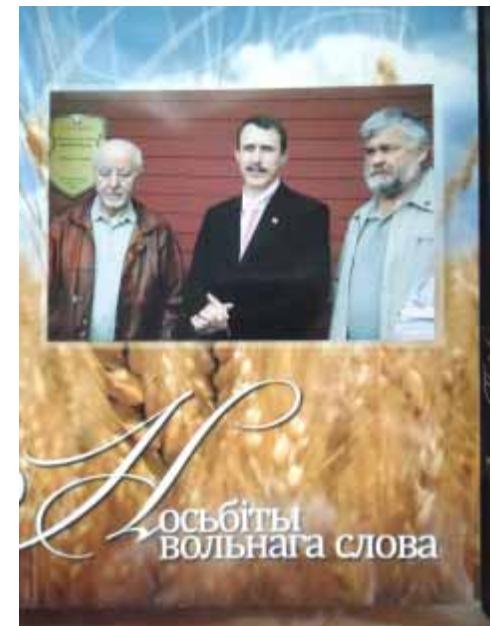
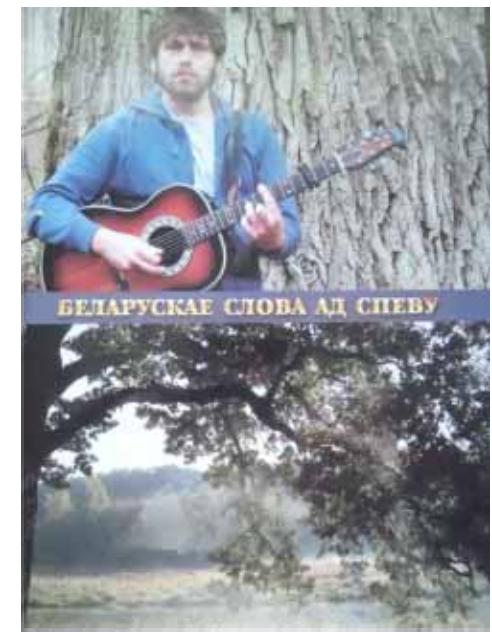
Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок,
Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Аляксей Карпенка,
Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч,
Станіслав Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.
<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbt-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

Шаноўнае спадарства!

Запрашаем Вас на творчую сустрэчу з героямі кніг Элы Дзвінскай "Беларускія слова ад спеву", "Алесь Пушкін", "Носьбіты вольнага слова"

У праграме: прагляд слайд-фільмаў і выступленні творчых асабаў - музыкаў, мастакоў і пісьменнікаў, лаўрэатаў прэміі "За свабоду думкі".

Сустрэча прысвячана 50-годдзю Алесі Пушкіна і юбілею аўтара-ўкладальніка кніг.
Вечарына адбудзеца 18 верасня на Менскай сядзібе ТБМ імя Ф. Скарыны па вул. Румянцава, 13 у 18.00.

"Будзьма!"

15 верасня (аўторак) адбудуцца заняткі гістарычнай школы з Алегам Трусавым "Гісторыя ў падзеях і малюнках"

Пачатак - 18.00 гадзін.

Румянцава, 13.

Уваход вольны.

Дарагія сябры!

Часопіс "ПрайдзіСвет" запускае краудфандинговую кампанію, каб выдаць другую кнігу апавяданняў Артура Конана Дойла пра Шэрлака Холмса па-беларуску.

С падзяёмсцю, многія з вас чыталі першую кнігу апавяданняў "Прыгоды Шэрлака Холмса" ў нашым пракладзе. Цяпер мы збіраем гроши на наступны зборнік - "Нататкі пра Шэрлака Холмса".

Падтрымаць праект можна па спасылцы: <http://www.talaka.by/projects/936/campaign>.

Падрабязнасці пра праект: <http://prajdzisvet.org/news/vyidadzim-druguyu-knigu-pra-sherlaka-xolmsa-razam!.html>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інформацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскай, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 7.09.2015 г. у 17.00. Замова № 2925.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікі.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 8750 руб., 3 мес.- 26250 руб.

Кошт у розніцу: па дамоўленасці.